

LIETUVOS POLITINIŲ PARTIJŲ ĮVAIZDŽIO VERTINIMO KLAUSIMYNO ADAPTAVIMAS JĮ MODIFIKUOJANT

Oleg Gorbaniuk

Habilituotas daktaras
Zelionos Guroso universitetas
Licealna 9, 65–417 Zielona Góra, Lenkija
Liublino katalikiškasis Jono Pauliaus II
universitetas
Aleje Raclawickie 14, 20–950 Liublinas,
Lenkija
Tel. +48 691 666 020
El. paštas: oleg.gorbaniuk@gmail.com

Ana Ivanova

Doktorantė
Liublino katalikiškasis Jono Pauliaus II
universitetas
Aleje Raclawickie 14, 20–950 Liublinas,
Lenkija
Tel. +48 888 288 633
El. paštas: anna.iwanowa@yahoo.com

Dovilė Blėkaitytė

Studentė
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 9/1, LT-01122 Vilnius, Lietuva
Tel. +370 6 717 8942
El. paštas: d.blekaityte@gmail.com

Gintalija Budraitytė

Studentė
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 9/1, LT-01122 Vilnius, Lietuva
Tel. +370 6 183 9878
El. paštas: gintalija.budraityte@gmail.com

Emilija Salomėja Pakalnytė

Vilniaus universitetas
Universiteto g. 9/1, LT-01122 Vilnius, Lietuva
Tel. +370 6 257 6386
El. paštas: emilija.pakalnyte@gmail.com

Straipsnyje pristatomo tyrimo tikslas – Lietuvos politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimyno kalbinė adaptacija ir jo faktoriinės struktūros bei psichometrinių charakteristikų patikrinimas. Taip pat siekiama atskleisti šios matavimo priemonės aiškinamąją vertę, nustatant rinkėjų teikiamą pirmenybę Lietuvos politinėms partijoms. Tyrime dalyvavo 300 Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų (iš jų 50,5 proc. moterų), kurie, vartodami 25 būdvardžius, apibūdino šešias politines partijas, pripažįstamas Lietuvos politinėje erdvėje. Bendroji imtis padalyta į dvi grupes ir atlikta pirmosios grupės duomenų tiriamaoji, o antrosios grupės duomenų – patvirtinamaoji faktorių analizė. Abiejų analizių rezultatai parodė, kad Lietuvos politinių partijų suvokimo specifiką geriausiai atspindi šešių faktorių struktūra, apimanti tokias dimensijas: ryžtingumą, sąžiningumą, konfliktiškumą, religinį konservatyvumą, kairiąją / dešiniąją orientaciją ir senamadiškumą / modernumą. Daugianarė regresinė analizė patvirtino aiškinamąją politinių partijų įvaizdžio dimensijų vertę. Pakartotinis tyrimas parodė, kad, praėjus dviem savaitėms nuo pirmojo tyrimo, rezultatai buvo gana stabilūs. Atlikto tyrimo rezultatas – tai lietuviškos politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimyno versijos, turinčios patikrintas psichometrines charakteristikas, sukūrimas.

Pagrindiniai žodžiai: įvaizdis, politinė partija, partijos „asmenybė“, nuostata, politinės preferencijos.

Įvadas

Politinių partijų personalizacija

Politinė partija yra visuomeninė organizacija, turinti apibrėžtą politinę programą. Jos tikslas – įgyvendinti tam tikras politines nuostatas darant įtaką įstatymų leidžiamosios bei vykdomosios valdžios sprendimams (Chmaj, Sokół, & Żmigrodzki, 2001). Skirtingose šalyse atliekamų tyrimų rezultatai rodo, jog ideologiniai politinių programų ar nuostatų skirtumai yra vis dar svarbūs rinkėjams, tačiau jų reikšmė mažėja (Caprara & Zimbardo, 2004; King, 2002; McGraw, 2008; Wattenberg, 1991). Tuo pat metu pastebima, kad vis didesnę įtaką rinkėjams turi jų suvokiami politinių veikėjų asmenybių bruožai, ypač Rytų Europos – naujosios demokratijos – šalyse, kur politinės partijos dažniausiai nekyla iš partinių organizacijų, o buriasi aplink lyderius (Cwalina, Falkowski, & Kaid, 2000). Kadangi politines partijas sudaro žmonės, logiška, kad, mąstydami apie partijas, taikome charakteristikas, tinkamas asmenybei apibūdinti. Pavyzdžiui, Lenkijoje buvo tiriama, su kuo respondentams asocijuojasi politinės partijos. Rezultatai atskleidė, jog 85 proc. partijų įvaizdžio sudaro žmogiškosios savybės (Holewa & Gorbaniuk, 2009). Kita vertus, mažiau žinomi politikai yra suvokiami per politinės partijos, kuriai priklauso, įvaizdžio prizmę (Conover & Feldman, 1989; Hayes, 2005; Rahn, 1993).

Kai partija tampa atpažįstamu politinės rinkos objektu, tada galima kalbėti apie jos įvaizdį. Politinės partijos įvaizdis – tai asociacijų, kylančių rinkėjo mintyse, visuma. Šią visumą sudaro reakcijos į politinės partijos logotipą, pavadinimą, narius ir kitus glaudžiai su ja susijusius stimulus (Gorba-

niuk, Kusak, Kogut, & Kustos, 2015). Šiuo metu politinės partijos įvaizdžio tyrimų srityje nėra visuotinai pripažintų matavimo priemonių. Įvairiose šalyse bandoma ieškoti universalių politinių partijų suvokimo dimensijų, tad šis straipsnis ir jame pristatomas tyrimas gali būti laikomas tokių paieškų dalimi.

Politinių partijų „asmenybė“

Istoriškai susiklostė, kad politinė rinkodara skolinasi teorijas, modelius, rinkodaros strategijas ir matavimo priemones iš ekonomikos srities (Newman, 1999; Schneider, 2004; Smith, 2009). Be abejo, politinė partija gali būti laikoma ženklo-daros objektu, tačiau šis objektas daugeliu atžvilgių pasižymi specifiniais bruožais, kurie nėra būdingi, pavyzdžiui, vartojimo prekių ženklams. Taigi, konceptualizuojant bei operacionalizuojant politinės partijos įvaizdį, tikslinga atsižvelgti į tyrimo objekto specifiką. Vienas iš siūlomų būdų, kaip paisyti politinės partijos ypatumų, yra konceptualizuoti ir operacionalizuoti jos įvaizdį socialinės psichologijos bei bruožų teorijos psicholeksikos paradigmos kontekste (Gorbaniuk, Krzyszycha, & Holewa, 2010; Gorbaniuk et al., 2015).

Apibūdinant politinę partiją, žmogaus asmenybę nusakančių charakteristikų vartojimas yra kur kas natūralesnis, taiklesnis ir labiau psichologiškai pagrįstas negu, pavyzdžiui, kalbant apie prekių ženklus (plg. Aaker, 1997). Grupės kaip ontologiškai ir epistemologiškai egzistuojančios būties suvokimą pirmas pradėjo analizuoti Campbell (1958). Autoriaus manymu, socialiniame kontekste sutelktumas (angl. *entitativity*) nulemia grupės kaip savarankiškos, realiai egzistuojančios bei homogeniškos būties

suvokimo laipsnį. Jeigu grupė pasižymi tokiais bruožais kaip 1) fizinis artumas, 2) narių panašumas, 3) organizacijos buvimas ir 4) bendras likimas, tada jos sutelktumo lygis yra aukštas. Empirinių tyrimų rezultatai rodo, kad, palyginti su kitomis socialinėmis grupėmis, žmonės priskiria politinėms partijoms gana aukštą sutelktumo lygį (Lickel et al., 2000).

Stebėtojas, kuris suvokia grupę iš esencializmo perspektyvos, ieškos homogeniškumo požymių ir savybių pastovumo, kad galėtų susidaryti nuomonę apie ją (Haslam, Rothschild, & Ernst, 2000). O stebėtojas, suvokiantis grupę kaip veikėją, bando suprasti aktualią jos elgesio dinamiką, taip pat numatyti grupės veiksmus pagal suvokiamą tikslų ir aplinkybių santykį. Be to, stebėtojas priskiria socialinio suvokimo objektui įsitikinimus, troškimus, ketinimus (Morris, Menon, & Ames, 2001) ir atsakomybę už veiksmus (Menon, Morris, Chiu, & Hong, 1999). Kai suvokiamas sutelktumo lygmuo yra aukštas, be kita ko, grupei dažniau priskiriami asmenybės bruožai (dispozicinė atribucija), grindžiami pastebimu jos narių elgesiu (Yzerbyt, Rogier, & Fiske, 1998).

Universalios politinėms partijoms priskiriamų bruožų struktūros pažinimas politinei psichologijai yra labai svarbus. Jo reikšmę galima palyginti su universalių asmenybės bruožų, priskiriamų žmonėms, atskleidimo svarba. Politinėms partijoms priskiriami bruožai leidžia geriau suprasti, kaip rinkėjai bendroju abstrakčiu lygmeniu konsoliduoja įvairią informaciją apie partijas. Remdamiesi bruožų teorijos psicholeksikos paradigma (Goldberg, 1981), psichologai pasiekė sąlyginai vieningą sutarimą dėl universalios struktūros, apimančios individualius žmonių skirtumus aprašančias

dispozicijas (Saucier & Srivastava, 2015). Dėl to politinių partijų konceptualizavimas buvo atliktas pasitelkiant būtent minėtą psicholeksikos paradigmą (Gorbaniuk et al., 2015). Tikima, kad tokiu būdu politinėje psichologijoje bus pasiektas panašus rezultatas: rinkėjų žodyno, vartojamo politinėms partijoms apibūdinti, analizė leis atskleisti, kokie pagrindiniai bruožai geriausiai diferencijuoja partijas ir yra svarbiausi, t. y. dažniausiai vartojami pačių rinkėjų. Kitose šalyse atliekami tyrimai naudojant psicholeksinę metodiką leis nustatyti, kurie politinių partijų suvokimo bruožai yra universalūs, o kurie pasižymi kultūrine specifika.

Pirmąjį sistemingą politinių partijų žodyno tyrimą Lenkijoje atliko Gorbaniuk ir kiti (2015). Tyrėjai atliko išsamią 120 rinkėjų apklausą ir taip sukaupe 3 200 apibūdinimų, su kuriais respondentams asocijuojasi politinės partijos. Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 18 iki 81 metų. Vėliau specialiai paruošti asmenys sugrupavo gautas 3 200 asociacijų, o 171 dažniausiai pasikartojantis apibūdinimas buvo panaudotas kiekybiniame tyrime, kuriame dalyvavo 598 Lenkijos rinkėjai. Jų amžius svyravo nuo 18 iki 80 metų. Faktorių analizės atskleidė svarbiausius rinkėjų suvokiamus politinių partijų „asmenybės“ bruožus, atitinkančius psichologinę asmenybės sampratą: 1) ryžtingumas, 2) sąžiningumas bei 3) konfliktiškas. Taip pat buvo išskirtos dvi nesusijusios su politinių partijų „asmenybe“ dimensijos, kurių „nepastebėjo“ ankstesnės, iš rinkodaros srities pasiskolintos politinių partijų „asmenybės“ teorijos (Smith, 2009). Taigi, ketvirtasis faktorius apėmė požiūrių bei politinių partijų programų skirtumus kairiosios / dešinėsios orientacijos skalėje,

o penktoji dimensija apibūdino partijos senamadiškumą / modernumą. Visi faktoriai buvo susiję su nuostata politinių partijų atžvilgiu ir su politinėms partijoms teikiama pirmenybe, o ypatingą reikšmę politinėms rinkėjų preferencijoms turėjo partijų ryžtingumo bei sąžiningumo suvokimas ir vertinimas. Likusios dimensijos buvo santykinai mažiau reikšmingos. Psichometrinės klausimyno skalių charakteristikos ir matavimo priemonės aiškinamoji / prognostinė vertė buvo patikrintos kitame autorių atliktame tyrime, kuriame dalyvavo studentai (Gorbaniuk et al., 2015; Kustos, 2011).

Politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimyną adaptuoti Lietuvoje gali būti naudinga dėl kelių priežasčių. Visų pirma, pažintinis ir metodologinis adaptavimo tikslas yra sudaryti sąlygas politinei psichologijai plėtoti politinių partijų įvaizdžio tyrimus. Praktinis tikslas – tai moksliskai pagrįstų ir psichometriškai patikrintų matavimo priemonių, kurias galima naudoti politinės rinkodaros tyrimuose, sukūrimas.

Tyrimo tikslas

Šiame straipsnyje pristatomo tyrimo tikslas – Lietuvos politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimyno kalbinė adaptacija ir jo psichometrinių charakteristikų patikrinimas. Taip pat norima atskleisti, kokia yra šios matavimo priemonės aiškinamoji vertė nustatant rinkėjų teikiamą pirmenybę partijoms, kurios turi pripažinimą Lietuvos politinėje erdvėje.

Tyrimo metu siekiama įgyvendinti tokius uždavinius: 1) patikrinti klausimyno faktorinę struktūrą, 2) nustatyti šios matavimo priemonės skalių patikimumą, 3) patikrinti politinių partijų įvaizdžio matavimo stabi-

lumą, 4) išsiaiškinti, ar yra sąsajų tarp gautų bruožų ir politinių preferencijų, taip pat atskleisti, kurie politinių partijų bruožai yra svarbiausi ir 5) išsiaiškinti, ar klausimynas diferencijuoja skirtingų politinių partijų įvaizdžius.

Metodika

Partijų pasirinkimas

Tyrimui atlikti politinės partijos buvo parinktos atsižvelgiant į 2015 metų birželio / liepos mėnesių reitingus, taip pat vertinant politinių partijų žinomumą. Remiantis naujienų portalo DELFI užsakymu visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovės „Spinter tyrimai“ atliktos apklausos, kurioje dalyvavo 1 006 respondentai (nuo 18 iki 75 metų), rezultatais (2015a), šiam tyrimui atlikti buvo parinktos tokios partijos: Darbo partija (DP), Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis (LRLS), Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP), Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (TS-LKD), partija „Tvarka ir teisingumas“ (TT) bei Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (LVŽS). Rugsėjo mėnesį, kai tyrimas jau buvo atliekamas, bendrovė „Spinter tyrimai“ paskelbė liepos / rugpjūčio mėnesių reitingus (2015b), kuriuose pirmiau išvardytos partijos užėmė pirmąsias šešias vietas. Taigi, pasitvirtino politinių partijų pasirinkimo tikslingumas.

Klausimynas

Politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimynas (Gorbaniuk et al., 2015) išverstas iš lenkų į lietuvių kalbą. Buvo gautas klausimyno autorių leidimas adaptuoti jį Lietuvoje ir naudoti mokslinių tyrimų ir praktinio taikymo tikslais. Klausimyną

išvertė dvikalbis psichologas, kuriam lietuvių ir lenkų kalbos yra gimtosios. Vertimo taisyklingumą ir turinio suprantamumą patikrino trys psichologijos studentai, kuriems lietuvių kalba yra gimtoji. Atgalinis vertimas suderintas su klausimyno autoriais tam, kad pasirinkti būdvardžiai atitiktų teorinį modelį. Vertimo metu neiškilo jokių sunkumų. Matavimo priemonę sudaro 25 būdvardžiai, kiekvieną politinių partijų įvaizdžio dalį apibūdina penki kintamieji: 1) pasitikinti savimi, dominuojanti, stipri, aktyvi, ryžtinga (RYŽT – ryžtingumas); 2) nuoširdi, sakanti tiesą, teisinga, teisinga, sąžininga (SAŽ – sąžiningumas); 3) avantiūristinė, agresyvi, barninga, ūmi, netolerantiška (KONFL – konfliktiškumas); 4) dešinioji, kairioji, religinga, katalikiška, konservatyvi (ORIEN – kairioji / dešinioji orientacija); 5) prasčiokiška, neišsilavinusi, elegantiška, atsilikusi, kaimietiška (SEN – senamadiškumas / modernumas). Skirtingas dimensijas matuojantys būdvardžiai surašyti pakaitomis. Originalios klausimyno versijos vidinis skalių suderintumas nustatytas neakademiniame imtyje. Gauti tokie Cronbacho α koeficientai: 1) ryžtingumas ($\alpha = 0,82$), 2) sąžiningumas ($\alpha = 0,91$), 3) konfliktiškumas ($\alpha = 0,89$), 4) kairioji / dešinioji orientacija ($\alpha = 0,83$), 5) senamadiškumas / modernumas ($\alpha = 0,82$) (Gorbaniuk et al., 2015; Kustos, 2011).

Tyrimo dalyvių užduotis buvo iš eilės įvertinti šešias politines partijas. Kiekviena partijai apibūdinti buvo naudojami tie patys 25 būdvardžiai, kurių tinkamumą respondentai vertino pagal 5 balų skalę – nuo „visiškai nesutinku“ (1) iki „visiškai sutinku“ (5). Tyrimo dalyviams buvo pateikta tokia instrukcija: „Apibūdinkite anketoje išvardytas politines partijas toliau

pateiktų bruožų atžvilgiu. Apibraukite tinkamą atsakymą naudodamiesi 5 balų skale, kur 1 reiškia, kad visiškai nesutinkate su tokiu šios politinės partijos apibūdinimu, o 5 reiškia, kad visiškai sutinkate su tokiu šios politinės partijos apibūdinimu.“ Buvo paruoštos šešios Lietuvos politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimyno versijos, kuriose politinių partijų eiliškumas kito rotacijos principu.

Apibūdinę politinę partiją, tyrimo dalyviai turėjo įvertinti savo nuostatą jos atžvilgiu. Tam buvo naudojamas „jausmų termometras“, kurio skalė nuo „–50“ iki „+50“, o joje „0“ reiškė abejingumą. Taip pat respondentai turėjo paskirstyti 100 proc. savo balso šešioms Lietuvos politinėms partijoms. Taip buvo nustatomos politinės tyrimo dalyvių preferencijos – ketinimas balsuoti už atitinkamas politines partijas.

Tyrimo dalyviai

Imtį sudarė 300 studentų, kurių duomenys buvo panaudoti tolesnei analizei. Tyrimo dalyvių atranka – patogi. Tyrime dalyvavo asmenys nuo 18 iki 27 metų ($M = 20,78$, $SD = 1,78$), iš jų 50,7 proc. moterų. Dauguma tyrimo dalyvių buvo Vilniaus universiteto (66,3 proc.) ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto (27,6 proc.) studentai. Likusieji 6,1 proc. tyrimo dalyvių studijavo kituose devyniuose Lietuvos universitetuose. Studentų gyvenamųjų vietų pasiskirstymas pagal apskritis: 9,6 proc. tyrimo dalyvių buvo kilę iš Alytaus apskrities, 16,3 proc. – iš Kauno apskrities, 7,2 proc. – iš Klaipėdos apskrities, 4,4 proc. – iš Marijampolės apskrities, 10 proc. – iš Panevėžio apskrities, 13,9 proc. – iš Šiaulių apskrities, 2,4 proc. – iš Tauragės apskrities, 5,2 proc. –

iš Telšių apskrities, 7,2 proc. – iš Utenos apskrities, 23,9 proc. – iš Vilniaus apskrities. Respondentų deklaruota gyvenamoji vieta: kaimas (16,8 proc.), miestas iki 20 tūkst. gyventojų (29,3 proc.), miestas, kuriame gyvena 20–100 tūkst. gyventojų (22,5 proc.), miestas, kuriame – 100–300 tūkst. gyventojų (12,1 proc.), miestas, kuriame – daugiau kaip 300 tūkst. gyventojų (19,3 proc.).

Tyrimo eiga

Tyrimo dalyviams buvo dalijamos anketos, jas jie užpildydavo patys. Apklausos vykdavo anonimiškai. Tyrimą atliekantys asmenys 2015 metų rugsėjį asmeniškai susisiekė su kiekvienu respondentu, paaiškino atliekamo tyrimo tikslą ir, gavę sutikimą, prašė studentų aprašyti tik jiems žinomas politines partijas ir praleisti tas, apie kurias jie nieko nežinojo. Tyrimą atliekantys asmenys atsiimdavo klausimynus tą pačią dieną. Dalis anketų (2,6 proc.) buvo atmesta, nes kai kurie asmenys nevisiškai jas užpildė arba nepaisė instrukcijos nurodymų. Iš viso 300 tyrimo dalyvių pateikė 1 594 politinių partijų apibūdinimus (vieno dalyvio apibūdinimų vidurkis – 5,3). Iš viso gauta 290 Darbo partijos aprašymų (18,2 proc.), 273 Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio aprašymai (17,1 proc.), 278 Lietuvos socialdemokratų partijos aprašymai (17,4 proc.), 267 Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų aprašymai (16,8 proc.), 268 „Tvarkos ir teisingumo“ aprašymai (16,8 proc.) bei 218 Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos aprašymų (13,7 proc.).

Praėjus 14–20 dienų nuo pirmojo testavimo, 50 tyrimo dalyvių buvo apklausta dar kartą. Tokiu būdu buvo matuojamas politinių partijų įvaizdžio vertinimo stabi-

lumas. Siekiant išlaikyti asmenų, kurie pildė klausimyną du kartus, anonimiškumą, buvo įvesta duomenų kodavimo sistema, kuri leido susieti kiekvieno tyrimo dalyvio pirmojo ir antrojo įvertinimo duomenis. Tie patys 50 asmenų du kartus apibūdino tas pačias politines partijas – pateikė 280 aprašymų per pirmąjį ir 280 aprašymų per pakartotinį tyrimą. Vertinimo stabilumui pamatuoti buvo atlikta gautų politinių partijų įvaizdžio profilių vidurkių koreliacinė analizė.

Modelių testavimas

Testuojamų modelių parametrai buvo skaičiuojami taikant didžiausio tikėtimumo metodą. Modelių tinkamumas vertinamas naudojant χ^2 testą (angl. *Goodness-of-Fit Statistic*), CFI (angl. *The Comparative Fit Index*) ir RMSEA (angl. *The Root Mean Square Error of Approximation*) indeksus. Mažesnė negu 0,08 RMSEA vertė reiškia pakankamą modelio suderintumą, o mažesnė negu 0,05 – gerą suderintumą (Kline, 2005). CFI vertė, didesnė už 0,90, rodo pakankamą modelio suderintumą, o didesnė už 0,95 – gerą suderintumą (Browne & Cudeck, 1992; Hu & Bentler, 1999). Norint patikrinti, ar yra skirtumų tarp alternatyvių modelių, taip pat buvo apskaičiuoti CFI indekso skirtumas (Δ CFI) bei RMSEA indekso skirtumas (Δ RMSEA) (Brown, 2006; Kline, 2005). Absoliutusias CFI ir RMSEA skirtumas, mažesnis negu 0,01, rodo, kad nėra reikšmingų skirtumų tarp lyginamų modelių tinkamumo duomenims (Cheung & Rensvold, 2002) ir nėra reikšmingų skirtumų testuojant vertinimo invariantiškumą (Chen, 2007). Duomenims analizuoti naudotos *IBM SPSS statistics 24.0* ir *AMOS 24.0* programos.

Tyrimo rezultatai

Klausimyno faktorinis validumas / klausimyno faktorinės struktūros patikrinimas

Siekiant atsakyti į klausimą, kuris modelis geriausiai paaiškina sąsajas tarp 25 klausimyno teiginių, buvo patikrinti trys modeliai: (A) vieno faktoriaus, (B) penkių faktorių, kuriame nėra koreliacijų tarp dimensijų, ir (C) penkių faktorių, kuriame dimensijos tarpusavyje koreliuoja. Apskaičiavimams naudoti mišrieji duomenys, atsižvelgiant į abu dispersijos šaltinius (politinė partija × tyrimo dalyvis). Buvo gautas statistiškai reikšmingas tinkamumo pagerėjimas (žr. 1-ą lentelę): A vs. C ($\Delta\chi^2(10) = 5\,298,12$, $p < 0,001$; $\Delta\text{RMSEA} > 0,01$; $\text{DCFI} > 0,01$) ir B vs. C ($\Delta\chi^2(10) = 1\,850,63$, $p < 0,001$; $\Delta\text{RMSEA} > 0,01$; $\text{DCFI} > 0,01$). Nors C modelis, kuris atitinka Lenkijoje atliktais tyrimais nustatytą faktorinę struktūrą, yra santykinai geriausiai suderintas su duomenimis, jo tinkamumas duomenims yra tik pakankamas: $\chi^2(257) = 1\,504,28$, $\text{RMSEA} = 0,055$ (CI90 : 0,053; 0,058), $\text{CFI} = 0,926$. Silpniausias ryšys nustatytas tarp faktoriaus ir kintamųjų „kairioji“ (–0,15) bei „dešinioji“ (0,31).

Kadangi C modelis nepakankamai gerai atitinka pradinis duomenis, toliau metodo analizės strategija buvo pasirinkta siekiant nustatyti, kokia struktūra geriausiai at-

spindi politinių partijų suvokimą. Tyrimo dalyvių pateikti 1 594 politinių partijų aprašai atsitiktiniu būdu buvo padalyti į dvi lygias imtis: mokomąją ($n_1 = 797$) ir patvirtinamąją ($n_2 = 797$), tai leido atlikti skalių pakartotinio vertinimo ir tikslinimo procedūras (Worthington & Whittaker, 2006). Su mokomosios imties rezultatais buvo atlikta tiriamoji faktorių analizė (angl. *EFA*). Tokiu būdu išskirta struktūra panaudota optimaliam modeliui surasti. Gautas modelis buvo testuojamas atliekant patvirtinamąją faktorių analizę (angl. *CFA*) su patvirtinamosios imties duomenimis.

Mokomojoje imtyje taikytas pagrindinių faktorių metodas su neortogonalioju *Oblimin* sukiniu, Bartleto sferiškumo testas ($\chi^2(300) = 8709,53$, $p < 0,001$) bei Kaizerio, Mejerio ir Olkino matas ($\text{KMO} = 0,89$). Gauti rezultatai patvirtina, kad bendrų faktorių paieška analizuojamoje imtyje yra pagrįsta. Kaiserio kriterijaus panaudojimas leidžia nustatyti šešių faktorių struktūrą (paskirų faktorių tikrinės vertės yra 7,01, 2,71, 2,55, 1,50, 1,23, 1,02, 0,84, 0,76, 0,73, 0,64 ir t. t.), o Ketelio testo rezultatas rodo, jog tinkamiausi yra trijų faktorių (paaiškina 38,7 proc. duomenų sklaidos) arba šešių faktorių (paaiškina 64,1 proc. duomenų sklaidos) modeliai. Tolesnei analizei pasirinktas šešių faktorių modelis, nes siekiama gauti išsamesnį politinių partijų įvaizdžio aprašymą. 2-oje lentelėje pateikiami kintamųjų faktorių

1 lentelė. Lyginamų modelių tinkamumo rodikliai

Modelis	χ^2	df	$p <$	RMSEA	CFI
A – vienas faktorius	6 802,40	267	0,001	0,124	0,631
B – faktoriai nekoreliuoja tarpusavyje	3 354,91	267	0,001	0,085	0,817
C – faktoriai koreliuoja tarpusavyje	1 504,28	257	0,001	0,055	0,926

2 lentelė. Pagrindinių faktorių analizės rezultatai su neortogonalioju Oblimin sukiniu: kintamųjų faktorių svoriai

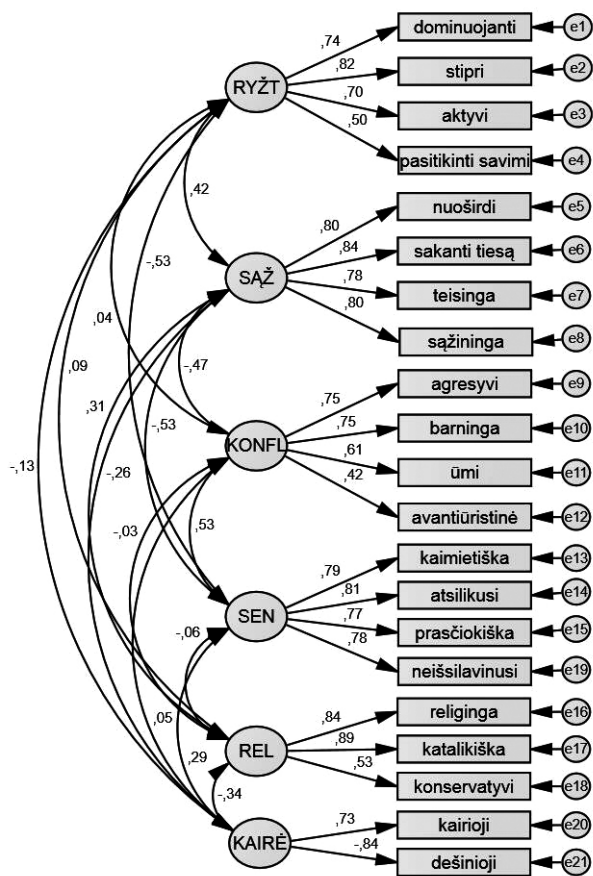
Kintamieji	Faktoriai					
	1	2	3	4	5	6
Prawdomówna / sakanti tiesą	0,84	-0,07	0,00	-0,02	-0,02	-0,01
Szczerza / nuoširdi	0,76	0,00	-0,03	0,00	0,01	0,04
Uczciwa / sąžininga	0,74	0,02	-0,05	0,00	-0,13	0,06
Sprawiedliwa / teisinga	0,72	-0,03	0,06	-0,01	-0,09	0,04
Prawa / teisuoliška	0,50	0,12	0,06	-0,01	0,05	0,01
Katolicka / katalikiška	-0,03	0,93	-0,04	0,03	-0,12	0,04
Religijna / religinga	0,05	0,80	-0,02	0,04	-0,04	0,03
Konserwatywna / konservatyvi	0,02	0,52	0,01	-0,12	0,15	0,01
Silna / stipri	0,14	0,01	0,75	0,02	0,07	0,17
Dominująca / dominuojanti	-0,03	-0,01	0,70	0,05	0,04	0,11
Aktywna / aktyvi	0,08	-0,06	0,62	-0,07	-0,06	-0,10
Pewna siebie / pasitikinti savimi	-0,18	0,00	0,59	-0,04	-0,12	-0,14
Zdecydowana / ryžtinga	0,16	0,03	0,40	-0,02	-0,14	-0,13
Lewicowa / kairioji	0,07	0,13	0,06	0,95	0,06	-0,10
Prawicowa / dešinioji	0,06	0,13	0,04	-0,59	0,01	-0,06
Wieśniacka / kaimietiška	0,02	-0,01	-0,07	0,07	0,79	-0,02
Prostacka / prasčiokiška	-0,01	-0,06	-0,02	0,02	0,77	-0,07
Zacofana / atsilikusi	-0,06	0,07	-0,01	-0,02	0,75	-0,08
Niewykształcona / neišsilavinusi	-0,16	0,02	-0,07	0,04	0,60	-0,13
Nietolerancyjna / netolerantiška	-0,17	0,25	0,00	0,00	0,31	-0,26
Elegancka / elegantiška	0,25	0,23	0,14	-0,01	-0,29	-0,03
Kłótniwa / barninga	-0,07	0,07	-0,04	0,02	0,05	-0,67
Agresywna / agresyvi	-0,06	0,01	0,01	-0,04	0,08	-0,64
Wybuchowa / ūmi	0,08	-0,04	0,05	-0,04	0,11	-0,63
Awanturczka / avantiūristinė	-0,05	-0,07	-0,04	0,08	-0,05	-0,53

svoriai atlikus pagrindinių faktorių analizę su neortogonalioju *Oblimin* sukiniu.

Pirmi keturi faktoriai (sąžiningumas, senamadiškumas / modernumas, ryžtingumas ir konfliktiškumas) atitinka anksčiau testuotą C modelį, tačiau penktoji kairiosios / dešinėsios orientacijos dimensija suskyla į du faktorius: kairioji / dešinioji orientacija ir religinis konservatyvumas.

Antrajame žingsnyje atliktas šešių faktorių modelio testavimas naudojant patvirtina-

mosios imties duomenis. Pirmose keturiuose dimensijose palikta po keturis būdvardžius, kurie stipriausiai koreliuoja su faktoriais. Patvirtinamosios faktorių analizės rezultatai rodo, jog 1-ame pav. pateiktas modelis gerai atitinka patvirtinamosios imties duomenis: $\chi^2(174) = 421,70$, $p < 0,001$, $RMSEA = 0,042$ (90 % C.I.: 0,037; 0,047), $CFI = 0,965$. Palyginti su penkių faktorių modeliu ($\Delta\chi^2(83) = 1082,58$, $p < 0,001$, $\Delta RMSEA = 0,012$, $\Delta CFI = 0,039$), šešių

1 pav. Patvirtinamosios faktorių analizės pritaikymas patobulintam klausimyno modeliui

(RYŽT – ryžtingumas, SAŽ – sąžiningumas, KONFL – konfliktiškumas, SEN – senamadiškumas, REL – religinis konservatyvumas, KAIRĖ – kairioji orientacija)

faktorių modelis turi geresnius tinkamumo rodiklius, taigi, adekvačiau aprašo, kaip Lietuvos rinkėjai suvokia politines partijas.

Klausimyno skalių patikimumas

Analizei panaudojus 1 594 apibūdinimus, buvo apskaičiuoti šešių politinių partijų įvaizdžio skalių reikšmių pasiskirstymų vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, simetrija ir ekscesas. 2-oje lentelėje pateikti duomenys rodo, kad beveik visų klausimyno skalių reikšmių pasiskirstymas yra artimas normaliajam skirstiniui. Siekiant išsiaiškinti vidinį skalių suderintumą, buvo apskaičiuotas Cronbacho α koeficientas (3-ia

lentelė). Penkių pirmųjų skalių Cronbacho α koeficientas svyruoja nuo 0,73 iki 0,88. Atsižvelgiant į faktą, jog skales sudaro nedidelis teiginių skaičius, galima sakyti, kad šių skalių suderintumas yra geras ir praktinio taikymo atžvilgiu klausimynas gali būti naudojamas politinių partijų įvaizdžiui vertinti (plg. Schmitt, 1996).

Politinių partijų įvaizdžio vertinimo stabilumas

Politinių partijų įvaizdžio vertinimo stabilumas buvo matuojamas atliekant pakartotinį tyrimą po 14–20 dienų nuo pirmojo testavimo. Analizei pateikta 280 politinių

3 lentelė. *Politinių partijų įvaizdžio vertinimo skalių psichometrinės charakteristikos*

Skalė	Patikimumas						Skalių tarpusavio koreliacijos				
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>As</i>	α	<i>r</i> (279)	<i>d</i>	Ryžt	Sąž	Kon	Sen	Rel
Ryžtingumas	3,34	0,84	-0,29	0,77	0,72*	0,00	–				
Sąžiningumas	2,77	0,94	-0,03	0,88	0,76*	0,10	0,31*	–			
Konfliktiškumas	2,83	0,86	0,19	0,73	0,69*	0,01	-0,02	-0,46*	–		
Senamadiškumas	2,51	1,08	0,38	0,88	0,75*	0,13	-0,41*	-0,43*	0,45*	–	
Religinis konservatyvumas	2,86	0,97	-0,01	0,79	0,61*	0,06	0,02	0,17*	0,03	0,06	–
Kairioji orientacija	2,91	1,02	0,11	0,73	0,62*	0,04	-0,10*	-0,15*	0,07	0,17*	-0,15*

Pastaba. Skalių reikšmes sudaro į jas įeinančių teiginių svertinis vidurkis; *M* – vidurkis, *SD* – standartinis nuokrypis, *As* – asimetrija, α – vidinių skalių suderintumą matuojantis Cronbacho α koeficientas, *r* – stabilumo koeficientas, Coheno *d* – standartizuotas skirtumas tarp pirmojo ir antrojo matavimo; * $p < 0,001$.

partijų apibūdinimo porų, iš viso – 560 partijų aprašymų. Atlikta koreliacinė analizė parodė, kad koreliacijos koeficiento įverčiai svyruoja nuo 0,61 iki 0,76 (3-ia lentelė). Empiriniams tyrimams šis rezultatas yra pakankamas, nes tyrimo dalyviai turėjo apibūdinti nemažai politinių partijų, o įvaizdis iš esmės nėra pastovus reiškinys. Papildomai buvo vertinama, kaip skiriasi tų pačių politinių partijų įvaizdžio profilių vidurkiai. Minimalus skirtumas tarp pirmojo ir antrojo matavimo atsirado matuojant senamadiškumo / modernumo dimensiją ($d = 0,13$) – profilis pasislinko 0,1 balo 5-ių balų skalėje. Matuojant kitas dimensijas, politinių partijų įvaizdžio pokyčiai buvo dar mažesni arba visiškai neatsirado jokių profilių skirtumų.

Politinių partijų įvaizdžio vaidmuo aiškinant politines preferencijas

Norint nustatyti sąsajas tarp politinių partijų įvaizdžio ir politinėms partijoms teikiamos pirmenybės, buvo atlikta daugianarė regresinė analizė, kurioje nepriklausomi

kintamieji yra į politinių partijų įvaizdžio skales įeinančių teiginių vidurkiai. Modelis buvo statistiškai reikšmingas ($F(6,1587) = 133,15, p < 0,001$) ir paaiškino 33 proc. politinėms partijoms teikiamos pirmenybės duomenų sklaidos (koreguotasis $R^2 = 0,33$). Standartizuotų regresinės lygties koeficientų analizė parodė, kad politines rinkėjų preferencijas geriausiai paaiškina politinės partijos sąžiningumas ($b = 0,35, p < 0,001$) bei ryžtingumas ($b = 0,24, p < 0,001$). Kitos dimensijos politines preferencijas paaiškina palyginti prasčiau. Rinkėjai neteikia pirmenybės toms partijoms, kurias laiko konfliktiškomis ($b = -0,07, p < 0,01$), religiškai konservatyviomis ($b = -0,09, p < 0,001$), kairiųjų pažiūrų ($b = -0,06, p < 0,01$) ir senamadiškomis ($b = -0,09, p < 0,001$). Jeigu iš lygties bus pašalinta senamadiškumo / modernumo dimensija, tada šiek tiek (0,3 proc.) sumažės modelio aiškinamoji vertė ($F(5,1588) = 156,91, p < 0,001$), o statistiškai reikšmingų (visos $p < 0,001$) standartizuotų koeficientų reikšmės bus

tokios: sąžiningumas ($b = 0,37$), ryžtingumas ($b = 0,27$), konfliktiškumas ($b = -0,10$), religinis konservatyvumas ($b = -0,09$) ir kairioji orientacija ($b = -0,08$).

Skirtingų partijų įvaizdžio vertinimo invariantiškumas

Kad, naudojant daugiadimensį klausimyną, būtų galima lyginti skirtingas politines partijas, reikia patvirtinti šios matavimo priemonės invariantiškumą (angl. *measurement invariance*), t. y. įrodyti, jog suvokimo struktūra, kuri buvo bendrai nustatyta visoms politinėms partijoms, gerai aprašo ir kiekvienos atskiros partijos suvokimo struktūrą. Šiam tikslui pasiekti atlikta kelių grupių patvirtinamoji faktorių analizė (angl. *multigroup confirmatory factor analysis, MGCF*). Analizuojant buvo lyginamos šešių politinių partijų suvokimo struktūros, atsižvelgiant į kiekvienos partijos aprašo specifiką. Pirminis, A, modelis neturėjo jokių pradinių teiginių (angl. *unconstrained*), išskyrus hipotezę, kad kiekvienos

(angl. *metric invariance*), o trečiasis, C, modelis postulavo, jog tos pačios faktorių poros pasižymi vienodomis koreliacijomis skirtingų partijų įvaizdžiuose (angl. *factor covariance invariance*). A, B ir C modeliai buvo testuojami atskirai. 4-oje lentelėje pateikti analizės rezultatai rodo, kad visų trijų modelių tinkamumas koreliacijų matricai yra pakankamas. A modelio testavimo rezultatai patvirtina, jog šešių faktorių struktūra gerai atspindi visų šešių tiriamų politinių partijų suvokimą. Be to, tarp A ir B modelio neatsirado reikšmingų skirtumų ($DCFI < 0,01$, $\Delta RMSEA < 0,01$; plg. Chen, 2007), o tai reiškia, jog kintamųjų faktorių svoriai yra panašūs. Tokie rezultatai leidžia daryti išvadą, kad latentiniai kintamieji turi tą pačią reikšmę kiekvienos politinės partijos suvokimo struktūroje. Lyginant B ir C modelius buvo gauti reikšmingi CFI koeficiento skirtumai ($DCFI > 0,01$) ir nereikšmingi RMSEA koeficiento skirtumai ($\Delta RMSEA < 0,01$), o tai leidžia manyti, jog koreliacijos tarp politinių partijų suvokimo

4 lentelė. **Skirtingų politinių partijų įvaizdžio vertinimo invariantiškumo testavimas**

Modelis	Invariantiškumo lygmuo	χ^2	<i>df</i>	<i>p</i> <	RMSEA	CFI
A	Konstruktų	1 811,68	1 044	0,001	0,022	0,933
B	Metrinis	1 956,33	1 119	0,001	0,022	0,927
C	Kovariacijos	2 239,02	1 224	0,001	0,023	0,912

partijos įvaizdis apima šešias dimensijas, aprašomas tų pačių kintamųjų grupių (angl. *configural invariance*). Antrasis, B, modelis suponavo, kad visų šešių partijų suvokimo struktūrų kintamieji, esantys tuose pačiuose keliuose, turi identiškus faktorių svorius

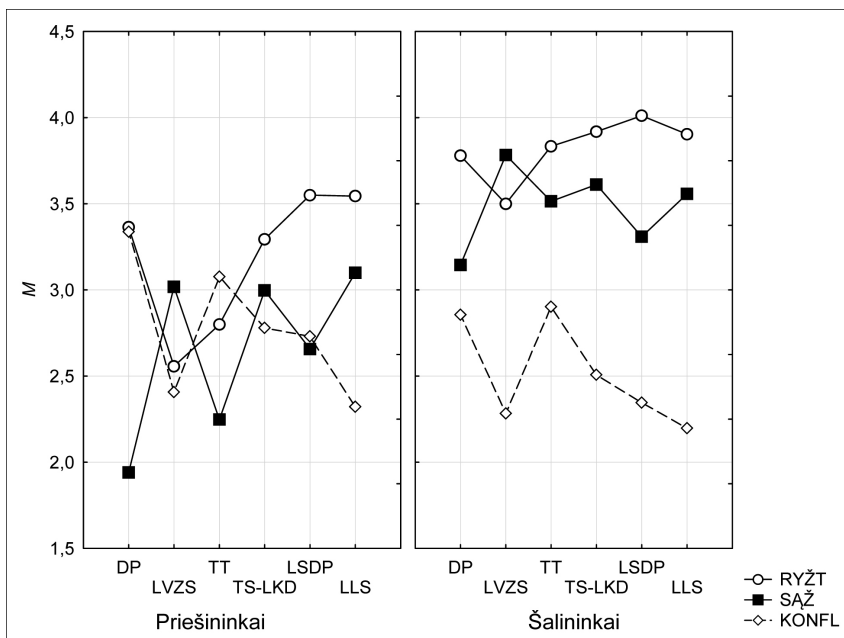
dimensijų yra gana panašios. Taigi, gautas konstruktų invariantiškumas leidžia naudoti adaptuotą klausimyną politinių partijų palyginimams, nes skirtingų partijų suvokimo struktūra, dimensijų reikšmės bei faktorių tarpusavio koreliacijos yra panašios.

Politinių partijų įvaizdžių diferencijavimas

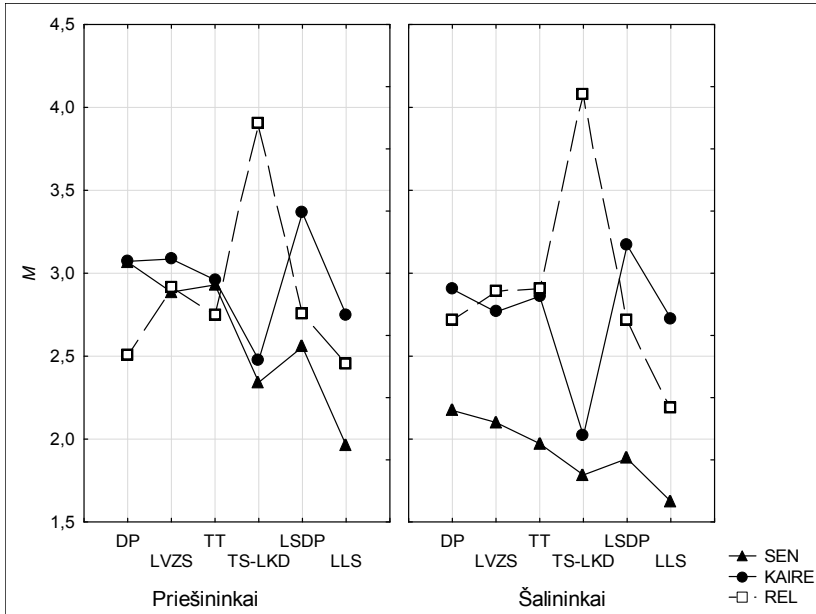
Politinių partijų įvaizdžio vertinimo in-variantiškumo analizė parodė, kad šešios dimensijos, kurios yra suvokimo skirtumų šaltinis, pasikartoja kiekvienos politinės partijos įvaizdyje (angl. *within-party variance*). Atsižvelgiant į tai, kad vidutinis partijų įvaizdžių bruožų intensyvumas gali tarpusavyje skirtis (angl. *between-party variance*), kyla klausimas, ar adaptuojama priemonė leidžia diferencijuoti skirtingų partijų įvaizdžius. Ši klausimyno savybė yra svarbi ne tik epistemologiniu bei metodologiniu atžvilgiais, bet ir praktinio taikymo prasme (pvz., naudojant jį rinkodaros tikslais). Siekiant atsakyti į suformuluotą klausimą, atlikta vienfaktorinė dispersinė analizė. Jos tikslas buvo palyginti politinių partijų įvaizdžius, susidarytus atskirose šalininkų (asmenų, išreiškiančių pasiryži-

mą balsuoti už šią partiją) ir priešininkų (asmenų, kurie neišreiškia šio pasiryžimo) grupėse. Toks imties padalijimas leidžia kontroliuoti socialinio suvokimo deformacijų kintamąjį, t. y. pašalinti iš duomenų teigiamo grupės išskirtinumo (angl. *positive group distinctiveness*) įtaką (Tajfel, 1981).

Šalininkų grupėje statistiškai reikšmingų skirtumų neatsirado tik matuojant ryžtingumo suvokimo dimensiją [RYŽT: $F(5, 322) = 1,927$], o tai reiškia, kad skirtingų partijų šalininkai mano, jog jų favoritai su tokiu pačiu ryžtu siekia nustatytų tikslų. Tačiau, nepaisant palaikymo fakto, šalininkai kitus penkis bruožus savo partijoms priskiria skirtingai: sąžiningumas [SAŽ: $F(5, 322) = 3,120, p < 0,01, \eta^2 = 0,046$], konfliktiškumas [KONFL: $F(5, 322) = 5,598, p < 0,001, \eta^2 = 0,080$], senamadiškumas [SEN: $F(5, 322) = 3,339, p < 0,01, \eta^2 = 0,049$], religinis konservaty-

2 pav. Partijų įvaizdžių „asmenybės“ bruožų palyginimas

3 pav. Partijų įvaizdžių bruožų, neįeinančių į „asmenybės“ sąvoką, palyginimas

vumas [REL: $F(5, 322) = 54,280, p < 0,001, \eta^2 = 0,457$], kairioji orientacija [KAIRĖ: $F(5, 322) = 10,275, p < 0,001, \eta^2 = 0,138$]. Nustatytų skirtumų kryptys pavaizduotos diagramose, kurios, kad būtų aiškiau, atskiria „asmenybės“ dimensijas nuo bruožų, kurie neįeina į partijos „asmenybės“ sąvoką.

Priešininkų grupėje dispersinės analizės rezultatai parodė, kad politinių partijų įvaizdžių skirtumai yra statistiškai reikšmingi matuojant visas šešias dimensijas: ryžtingumas [RYŽT: $F(5, 1260) = 85,079, p < 0,001, \eta^2 = 0,252$], sąžiningumas [SAŽ: $F(5, 1260) = 82,116, p < 0,001, \eta^2 = 0,246$], konfliktiškumas [KONFL: $F(5, 1260) = 52,041, p < 0,001, \eta^2 = 0,171$], senamadiškumas [SEN: $F(5, 1260) = 32,400, p < 0,001, \eta^2 = 0,114$], religinis konservatyvumas [REL: $F(5, 1260) = 81,162, p < 0,001, \eta^2 = 0,244$], kairioji orientacija [KAIRĖ: $F(5, 1260) = 19,947, p < 0,001, \eta^2 = 0,073$].

Pateikti rezultatai rodo, kad dimensijos, kurias matuoja adaptuojamas klausimynas, diferencijuoja politinių partijų įvaizdžius. Didesnių skirtumų atsiranda tada, kai politines partijas tarpusavyje lygina jų priešininkai, t. y. asmenys, kurie neketina už jas balsuoti, o šalininkų grupėje įvaizdžių skirtumai yra mažesni.

Rezultatų aptarimas

Autorių žiniomis, Lietuvoje nėra psichometriškai patikrinto politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimyno, kuris būtų praktiškai naudojamas. Esant tokiai situacijai, išeities taškas gali būti jau sukurto matavimo įrankio, kuris turi gerą teorinį ir metodologinį pagrindą, adaptavimas Lietuvoje, tuo labiau kad originali klausimyno versija sukonstruota kultūriškai panašioje šalyje – Lenkijoje. Šio straipsnio pagrindinis tikslas nėra atskleisti ir aprašyti, kaip Lietuvos rinkėjai suvokia politines partijas

ir kaip atrodo šių partijų įvaizdžių profiliai. Kad būtų galima atsakyti į šį klausimą, reikėtų atlikti reprezentatyvią Lietuvos piliečių, turinčių balso teisę, apklausą. Šiame straipsnyje pristatyto tyrimo tikslas yra patikrinti politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimyno struktūrą bei psichometrinės charakteristikas, taip pat atskleisti šios matavimo priemonės skiriamąją galią. Bruožų teorijos psicholeksikos paradigma (Goldberg, 1981; De Raad, 1998; Saucier, 2009) suponuoja, kad koreliacijos tarp klausimyno teiginių ir matavimo priemonės struktūros savybės labiausiai priklauso nuo turinio, t. y. semantinės klausimyno struktūros. Dėl šios priežasties straipsnyje yra pabrėžiamas būtent tokių koreliacijų skaičiavimas ir struktūros atskleidimas. Darant prielaidą, kad studentai supranta klausimą sudarančius būdvardžius lygiai taip pat, kaip juos supranta skirtingo amžiaus Lietuvos rinkėjai, tyrimo imtį sudarė studentai. Verta pabrėžti, kad toks tyrimo dalyvių pasirinkimas dažnas psichologiniuose tyrimuose (pvz., Ashton, Lee, & Goldberg, 2004; Di Blas & Forzi, 1998).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad suvokiamų politinių partijų „asmenybės“ bruožų faktorinė struktūra pasižymi tarpkultūriniu stabilumu (plg. Gorbaniuk et al., 2015), o psichometrinės šios matavimo priemonės charakteristikos yra geros – buvo patvirtintas vidinis skalių suderintumas ir politinių partijų įvaizdžio vertinimo stabilumas bėgant laikui, taip pat matavimo invariantiškumas bei gebėjimas diferencijuoti skirtingų partijų įvaizdžius. Be to, paaiškėjo, jog dauguma skalių paaiškina politinių preferencijų duomenų sklaidą, taigi, pasitvirtino skalių aiškinamoji vertė.

Lyginant Lietuvos ir Lenkijos politinių partijų įvaizdžio struktūras matyti, kad nėra

esminių skirtumų tarp keturių dimensijų (ryžtingumo, sąžiningumo, konfliktiškumo ir senamadiškumo / modernumo) suvokimo. Lietuvos studentų suvokimo specifika, palyginti su Lenkijos rinkėjų suvokimu, pasireiškia tuo, kad kairiosios / dešniosios orientacijos dimensija suskyla į du savarankiškus faktorius. Pirmasis apibūdina kairės / dešinės orientaciją, o antrasis aprašo politinės partijos išitraukimą į krikščioniškų vertybių sklaidą. Potenciali politinių partijų suvokimo skirtumų priežastis galėtų būti ta, kad Lietuvos ir Lenkijos demokratiškų politinių sistemų formavimosi procesai vyko skirtingai. Socializmo ir transformacijos laikotarpiais Lenkijos Katalikų Bažnyčia buvo glaudžiai susijusi su dešniosiomis partijomis ir aktyviai dalyvavo opozicijos veikloje. Dėl šios priežasties valstybėje tradiciškos krikščioniškos / katalikiškos vertybės buvo piliečių susietos su dešniosiomis partijomis, o dauguma „kairiųjų“ turėjo ir iki šios turi antibažnytinę nuostatą (Kowalczyk, 2014; Zarycki, 2000). Kairiosios / dešniosios orientacijos turinį Lenkijoje visų pirma sudaro pasaulėžiūros įsitikinimai, susiję su religingumu ir valstybės pasaulietiškumu (Markowski & Cześnik, 2002). Lietuvoje politinis kairės / dešinės konfliktas rinkėjų vis dar yra suprantamas kaip komunizmo / antikomunizmo takoskyra, nors šios schemos turinyje palaipsniui atsiranda ir naujų, praeities / ateities, Rytų / Vakarų bei ateizmo / religingumo orientacijų (plg. Jurkynas ir Ramonaitė, 2005; Ramonaitė, 2003). Be to, Lietuvos politinių partijų vertybių tyrimų rezultatai rodo, kad priklausymas „dešiniešiams“ ne visada reiškia konservatizmą ir religingumą, o buvimas „kairiuoju“ – liberalumą ir antibažnytinę nuostatą (Ramonaitė, 2009a; Ramonaitė, 2009b).

Lyginant politinių partijų įvaizdžio „asmenybės“ bruožų struktūrą su Didžiuoju šešetu (Ashton et al., 2004) galima daryti išvadą, kad suvokiamas partijų ryžtingumas apima tam tikrus ekstraversijos ir emocingumo dėmenis. Partijoms priskiriamas konfliktiškumas turi sutariamumo bei emocingumo bruožų elementų. Suvokiamas politinių partijų sąžiningumas – tai sąžiningumo ir nuolankumo dimensijos atitikmuo. Partijų suvokimo struktūroje neatsirado tokių žmogui būdingų bruožų kaip drausmingumas ir atvirumas patyrimui (plg. Gorbaniuk et al., 2015).

Priede yra pateikiama galutinė klausimyno versija, apimanti 21 būdvardį, kurie matuoja šešias politinių partijų įvaizdžio dimensijas. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą, galima atsisakyti kai kurių skalių – pašalinti iš matavimo priemonės į šias dimensijas įeinančius būdvardžius. Pavyzdžiui, galima apsiriboti politinių partijų įvaizdžio „asmenybės“ dimensijų vertinimu, naudojant tik 12 klausimyne pateiktų būdvardžių, kurie matuoja tris bruožus: ryžtingumą, sąžiningumą ir konfliktiškumą.

Nors, kaip minėta, studentų imtis buvo pakankama psichometriniais tikslams įgyvendinti, ateityje galima būtų patikrinti priede pateikto klausimyno faktorinę struktūrą pasitelkiant reprezentatyvią skirtingo amžiaus Lietuvos rinkėjų grupę. Norint pritaikyti eminę strategiją, galima būtų atkartoti visus Lenkijoje atliktų tiriamojo

ir patvirtinamojo tyrimų etapus: 1) atlikti kelių šimtų Lietuvos rinkėjų apklausą turint tikslą sukaupti asociacijas, susijusias su politinėmis partijomis, 2) remiantis anketinės apklausos duomenimis, nustatyti dažniausiai pasikartojančių asociacijų faktorinę struktūrą ir 3) kitais tyrimais patvirtinti nustatytą politinių partijų suvokimo struktūrą.

Išvados

1. Lietuvos rinkėjų politinių partijų suvokimas apima šešias dimensijas: ryžtingumą, sąžiningumą, konfliktiškumą, senamadiškumą / modernumą, kairiąją / dešiniąją orientaciją ir religinį konservatyvumą. Dviejų paskutinių dimensijų, kaip nepriklausomų faktorių, atskleidimas gali atspindėti Lietuvos politinės scenos ir jos suvokimo specifiką.
2. Buvo patvirtintas Lietuvos politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimyno konstruktyvumas bei kovariacijos invariantiškumas, o tai leidžia apibendrinti gautą suvokimo struktūrą svarbiausioms Lietuvos politinėms partijoms.
5. Patvirtintas pakankamas klausimyno skalių patikimumas ir matavimo efektyvumas, taip pat gebėjimas diferencijuoti politinių partijų įvaizdžius.
6. Buvo nustatytas glaudus ryšys tarp klausimyno skalių ir politinėms partijoms teikiamos pirmenybės, o tai leidžia paaiškinti rinkėjų sprendimus bei veiksmus.

LITERATURA

- Aaker, J. L. (1997). Dimensions of brand personality. *Journal of Marketing Research*, 34 (3), 347–356.
- Ashton, M. C., Lee, K., & Goldberg, L. R. (2004). A hierarchical analysis of 1,710 English personality-descriptive adjectives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 707–721.
- Ashton, M. C., Perugini, M., De Vries, R. E., Boies, K., Lee, K., Szarota, P., ..., De Raad, B. (2004). A six-factor structure of personality-descriptive adjectives: Solutions from psycholexical studies in seven languages. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86 (2), 356–366.
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. New York: Guilford Press.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1992). Alternative ways of assessing model fit. *Sociological Methods & Research*, 21 (2), 230–258.
- Campbell, D. T. (1958). Common fate, similarity, and other indices of the status of aggregates of persons as social entities. *Behavioral Science*, 3 (1), 14–24.
- Caprara, G. V., & Zimbardo, P. G. (2004). Personalizing politics: A congruency model of political preference. *American Psychologist*, 59 (7), 581–594.
- Chen, F. F. (2007). Sensitivity of goodness of fit indexes to lack of measurement invariance. *Structural Equation Modeling*, 14 (3), 464–504.
- Cheung, G. W., & Rensvold, R. B. (2002). Evaluating goodness-of-fit indexes for testing measurement invariance. *Structural Equation Modeling*, 9 (2), 233–255.
- Chmaj, M., Sokół, W., & Żmigrodzki, M. (2001). *Teoria partii politycznych*. Lublin: Morpol.
- Conover, P. J., & Feldman, S. (1989). Candidate perception in an ambiguous world: Campaigns, cues, and inference processes. *American Journal of Political Science*, 33 (4), 912–940.
- Cwalina, W., Falkowski, A., & Kaid, L. L. (2000). Role of advertising in forming the image of politicians: Comparative analysis of Poland, France and Germany. *Media Psychology*, 2 (2), 119–147.
- De Raad, B. (1998). Five big, big five issues: Rationale, content, structure, status, and crosscultural assessment. *European Psychologist*, 3 (2), 113–124.
- Di Blas, L., & Forzi, M. (1998). An alternative taxonomic study of personality-descriptive adjectives in the Italian language. *European Journal of Personality*, 12 (2), 75–101.
- Goldberg, L. R. (1981). Language and individual differences: The search for universals in personality lexicons. *Review of Personality and Social Psychology*, 2 (1), 141–165.
- Gorbaniuk, O., Krzyszycha, G., & Holewa, A. (2010). Struktura cech osobowości przypisywanych partiom politycznym. *Studia Psychologiczne*, 48 (3), 19–34.
- Gorbaniuk, O., Kusak, K., Kogut, A., & Kustos, M. (2015). Dimensions of political party “personality” perception. *Journal of Political Marketing*, 14 (1), 35–63.
- Haslam, N. O., Rothschild, L., & Ernst, D. (2000). Essentialist beliefs about social categories. *British Journal of Social Psychology*, 39 (1), 113–127.
- Hayes, D. (2005). Candidate qualities through a partisan lens: A theory of trait ownership. *American Journal of Political Science*, 49 (4), 908–923.
- Holewa, A., & Gorbaniuk, O. (2009). Taksonomia wolnych skojarzeń z partiami politycznymi w czasie wyborów parlamentarnych w 2007 roku: badania studentów lubelskich uczelni. In A. Oleszkowicz, P. Zdybek (Eds.), *Psychologia ilości, psychologia jakości. Uzupełniające się spojrzenia* (pp. 71–85). Wrocław: Atut.
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6 (1), 1–55.
- Jurkynas, M. ir Ramonaitė, A. (2005). Kairė ir dešinė Lietuvoje: ekspertų ir elektorato nesusikalbėjimas. Iš A. Jankauskas (sud.), *Lietuva po Seimo rinkimų 2004* (p. 71–90). Vilnius, Kaunas: Naujasis lankas.
- King, A. (2002). Do leaders’ personalities really matter? In A. King (Ed.), *Leaders’ Personalities and the Outcomes of Democratic Elections* (pp. 1–43). Oxford: Oxford University Press.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York, London: Guilford Press.
- Kowalczyk, K. (2014). Typologia polskich partii politycznych według kryterium programowego. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, 1, 73–99.
- Kustos, M. (2011). *Dyspoczyjne a społeczne aspekty wizerunku partii politycznych: nieopublikowana praca magisterska*. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin.

- Lickel, B., Hamilton, D. L., Wiczorkowska, G., Lewis, A., Sherman, S. J., & Uhles, A. N. (2000). Varieties of groups and the perception of group entitativity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78 (2), 223–246.
- Markowski, R., & Cześniak, M. (2002). Polski system partyjny: dekada zmian. In R. Markowski (Ed.), *System partyjny i zachowania wyborcze. Dekada polskich doświadczeń* (pp. 17–48). Warszawa: ISP PAN.
- McGraw, K. M. (2008). Wizerunki polityczne: Tworzenie i sterowanie. In D. O. Sears, L. Buddy, R. Jervis (Eds.), *Psychologia polityczna* (pp. 359–393). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Menon, T., Morris, M. W., Chiu, C., & Hong, Y. (1999). Culture and the construal of agency: Attribution to individual versus group dispositions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (5), 701–717.
- Morris, M. W., Menon, T., & Ames, D. R. (2001). Culturally conferred conceptions of agency: A key to social perception of persons, groups, and other actors. *Personality and Social Psychology Review*, 5 (2), 169–182.
- Newman, B. I. (1999). Politics in an age of manufactured images. *Journal of Mental Changes*, 5 (2), 7–26.
- Rahn, W. M. (1993). The role of partisan stereotypes in information processing about political candidates. *American Journal of Political Science*, 37 (2), 472–496.
- Ramonaitė, A. (2003). The end of the left-right discourse in Lithuania? In A. Jankauskas (Ed.), *Lithuanian Political Science Yearbook 2002* (pp. 22–37). Vilnius: Institute of International Relations and Political Science, Vilnius University.
- Ramonaitė, A. (2009a). Lietuvos partijų vertybinis žemėlapis: partijų elito nuostatų analizė. Iš A. Ramonaitė (sud.), *Partinės demokratijos pabaiga? Politinis atstovavimas ir ideologijos* (p. 24–52). Vilnius: Versus aureus.
- Ramonaitė, A. (2009b). Vertybių kova Lietuvos politikoje: dėl ko ir su kuo kovojama. Iš A. Jankauskas (sud.), *Lietuva po Seimo rinkimų 2008* (p. 11–35). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Saucier, G. (2009). Semantic and linguistic aspects of personality. In P. J. Corr, G. Matthews (Eds.), *The Cambridge Handbook of Personality Psychology* (pp. 379–399). Cambridge: Cambridge University Press.
- Saucier, G., & Srivastava, S. (2015). What makes a good structural model of personality? Evaluating the Big Five and alternatives. In M. Mikulincer, P. R. Shaver, M. L. Cooper, R. J. Larsen (Eds.), *APA Handbook of Personality and Social Psychology, Volume 4: Personality Processes and Individual Differences* (pp. 283–305). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Schmitt, N. (1996). Uses and abuses of coefficient alpha. *Psychological Assessment*, 8 (4), 350–353.
- Schneider, H. (2004). Branding in politics—manifestations, relevance and identity oriented management. *Journal of Political Marketing*, 3 (4), 41–67.
- Smith, I. G. (2009). Conceptualizing and testing brand personality in British politics. *Journal of Political Marketing*, 8 (3), 209–232.
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- UAB „Spinter tyrimai“, naujienų portalo DELFI užsakymu (2015a). Visuomenės politinių nuostatų tyrimas. Paimta iš <http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menutop/9/home/publish/NzQ3Ozk7OzA=>
- UAB „Spinter tyrimai“, naujienų portalo DELFI užsakymu (2015b). Šalies gyventojų politinių nuostatų tyrimas. Paimta iš <http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menutop/9/home/publish/NzUxOzk7OzA=>
- Wattenberg, M. P. (1991). *The Rise of Candidate-centered Politics: Presidential Elections of the 1980s*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Worthington, R. L., & Whittaker, T. A. (2006). Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices. *The Counseling Psychologist*, 34 (6), 806–838.
- Yzerbyt, V. Y., Rogier, A., & Fiske, S. T. (1998). Group entitativity and social attribution: On translating situational constraints into stereotypes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24 (10), 1089–1103.
- Zarycki, T. (2000). Politics in the periphery: Political cleavages in Poland interpreted in their historical and international context. *Europe-Asia Studies*, 52 (5), 851–873.

THE LITHUANIAN POLITICAL PARTY IMAGE ASSESSMENT QUESTIONNAIRE: ADAPTATION BY MODIFICATION

Oleg Gorbaniuk, Ana Ivanova, Dovilė Blėkaitytė, Gintalija Budraitytė, Emilija Salomėja Pakalnytė

S u m m a r y

As today's political market change leads to the personification of politics, research conducted in various countries supports the idea that ideological differences have less influence on the electoral decisions than in the past (Caprara & Zimbardo, 2004; King, 2002; McGraw, 2008; Wattenberg, 1991). On the other hand, the significance of personal characteristics is increasing, since perceived political leaders' personality traits are transmitted by voters to the parties through the process of personification (Hayes, 2005). Scientists in today's source literature haven't developed a uniform instrument for political party image assessment that considers the specificity of the subject, whereas a new proposition of such an instrument has been evolved on the base of lexical research (Gorbaniuk, Kusak, Kogut, & Kustos, 2015).

The aim of the current study was to adapt the Political Party Image Assessment Questionnaire into the Lithuanian language and to evaluate its psychometric properties. Moreover, this study was conducted to answer the question if political preferences have explanatory power. Quantitative research was conducted on the sample of 300 Lithuanian students (50.5% female), who had to describe 6 well-known political parties using 25 adjectives. A confirmatory factor analysis was arranged with the

complete data set. Because only the five-factor model was acceptable, the entire sample was randomly split into approximate 50% halves. The exploratory factor analysis was arranged with the training group data set, and the confirmatory factor analysis was used in the validation set. Both analyses showed that the six-factor solution ((1) strength, (2) integrity, (3) disagreeableness, (4) religious conservatism, (5) left-wing vs. right-wing, (6) backwardness vs. modernity) was regarded as an optimal model to explain the specificity of Lithuanian political party perception. Also, the measurement invariance of this instrument was tested across 6 parties. Configural, metric and factor covariance invariance were established for all parties. Explanatory power of political party image dimensions was confirmed by a multiple regression analysis. Moreover, the test-retest with 14–20 days interval between the first and the second measurements showed a satisfying stability of scores.

The current study was conducted to present the Lithuanian version of the Political Party Image Assessment Questionnaire, whose psychometric properties resulted in satisfying values.

Keywords: image, political party, political party “personality,” attitude, political preferences.

Iteikta 2016-11-09

PRIEDAS. Politinių partijų įvaizdžio vertinimo klausimynas

PARTIJOS ĮVAIZDIS

Anketos pildymo instrukcija: apibūdinkite **politinę partiją** toliau pateiktų bruožų atžvilgiu. Apibraukite tinkamą atsakymą naudodamiesi 5 balų skale, kur **1** reiškia, kad **visiškai nesutinkate** su tokiu šios politinės partijos apibūdinimu, o **5** reiškia, kad **visiškai sutinkate** su tokiu šios politinės partijos apibūdinimu.

1 – visiškai NESUTINKU	2 – veikiau nesutinku negu sutinku					3 – nei sutinku nei nesutinku	4 – veikiau sutinku negu nesutinku					5 – visiškai SUTINKU
nuoširdi	1	2	3	4	5		prasčiokiška	1	2	3	4	5
atsilikusi	1	2	3	4	5		aktyvi	1	2	3	4	5
dominuojanti	1	2	3	4	5		katalikiška	1	2	3	4	5
konservatyvi	1	2	3	4	5		ūmi	1	2	3	4	5
barninga	1	2	3	4	5		teisinga	1	2	3	4	5
sąžininga	1	2	3	4	5		kaimietiška	1	2	3	4	5
neišsilavinusi	1	2	3	4	5		pasitikinti savimi	1	2	3	4	5
stipri	1	2	3	4	5		dešinioji	1	2	3	4	5
religinga	1	2	3	4	5		avantiūristinė	1	2	3	4	5
agresyvi	1	2	3	4	5		kairioji	1	2	3	4	5
sakanti tiesą	1	2	3	4	5							

Atsakymų raktas:

Ryžtingumas (RYŽT): dominuojanti, stipri, aktyvi, pasitikinti savimi

Sąžiningumas (SAŽ): nuoširdi, sąžininga, sakanti tiesą, teisinga

Konfliktiškumas (KONFL): barninga, agresyvi, ūmi, avantiūristinė

Senamadiškumas (SEN): atsilikusi, neišsilavinusi, prasčiokiška, kaimietiška

Religinis konservatyvumas (REL): konservatyvi, religinga, katalikiška

Kairioji orientacija (KAIRĖ): kairioji, dešinioji (–)

Skaičiavimo būdas: atsižvelgdami į respondento pažymėtas reikšmes, kiekvienai skalei apskaičiuokite į ją įeinančių teiginių vidurkį.

Prieš skaičiuodami vidurkį, apverskite teiginių, kurie yra pažymėti ženklu (–), atsakymų skalę.